

- Voorwoord
- **VONZ** Noordse woelmuis
- **VONZ** Waterspitsmuis
- **VONZ** Braakbalonderzoek
- **VONZ** Boomarter
- **NEM** Hazelmuis
- **NEM** Koude wintertellingen vleermuizen
- **NEM** Zoldertellingen vleermuizen
- Laatste jaar voor Zoogdieratlas.nl
- Wanted: hulp bij acties in het jaar van de vleermuizen

NEM = Netwerk Ecologische Monitoring **VONZ** = VerspreidingsOnderzoek Nederlandse Zoogdieren

Voorwoord

Verwachtingen management

Sinds half september 2010 is de Nationale Databank Flora en Fauna operationeel. Dat wil zeggen dat belanghebbende partijen hun data inbrengen in de NDFF en andere belanghebbende partijen data kunnen verkrijgen uit de NDFF. De Zoogdiervereniging is zo'n belanghebbende partij die de data van haar waarnemers inbrengt in de NDFF. Daar staat veel tegenover zoals mede eigenaarschap van de NDFF, het kunnen beschikken over alle natuurdata voor leden die daarmee onderzoek willen doen en continuïteit van de programma's NEM en Verspreidingsonderzoek.

Aan de uitvoerkant van de NDFF staan organisaties zoals overheden en bedrijven die natuurgegevens nodig hebben om bijv. een Flora en faunawet toets te kunnen (laten) uitvoeren, omdat zij die nodig hebben om een ontheffing te krijgen voor het doen van ruimtelijke ingrepen. Overheden en bedrijven sluiten hiertoe een abonnement af bij het Natuurloket; het uitvoerportal van de NDFF. Op dit moment zijn enkele grotere landelijke partijen zoals Rijkswaterstaat al aangesloten op de NDFF, alsmede de meeste provincies, meerdere gemeenten, waterschappen en enkele grotere bedrijven. Deze abonnees zijn cruciaal voor het voortbestaan van de NDFF want uit de abonnementsgelden worden de bedrijfskosten van de NDFF betaald.

Nu dient zich in de praktijk een bijzondere spanning aan. Aan de invoerkant wordt gewerkt met vrijwillige waarnemers die hun verzamelde gegevens invoeren op het moment dat dit hun het beste uitkomt. Het gaat immers om een vrijwillige inspanning. Aan de andere kant staan partijen (gemeenten, terreinbeheerders, etc.) die weten dat bepaalde data zijn verzameld, maar deze data nog niet terugvinden in de NDFF.

Het gaat hier dus om verwachtingen die niet parallel lopen. Voor ons is dit een nieuwe situatie die we moeten zien te managen. Daarvoor is het belangrijk dat we beide partijen informeren over welke verwachtingen zij van elkaar mogen hebben.

Zo zullen wij de klanten van de NDFF laten weten dat bijna alle data worden verzameld door vrijwilligers, maar aan de waarnemers vragen om hun data zo snel mogelijk door te geven omdat anderen belang hechten aan actuele data. Hoe actueler het databestand is hoe effectiever deze kunnen worden ingezet voor ons doel: natuurbescherming gebaseerd op feiten.

Jos Teeuwisse, directeur
April 2011.

2011 is het jaar van de vleermuizen

Kijk voor meer info op:
www.zoogdiervanhetjaar.nl

Foto: Bechsteins vleermuis © Bernadette van Noort

VONZ Nieuw in het VerspreidingsOnderzoek Nederlandse Zoogdieren

Naar verwachting zal in 2011 de Gegevensautoriteit Natuur (via het ministerie van EL&I) opdracht geven aan de Zoogdierverseniging om verspreidingsonderzoek naar bever en otter te gaan coördineren. De vereniging heeft het ministerie vaak gewezen op de noodzaak om deze twee soorten op de voet te volgen. Nu mogen wij dit gaan uitvoeren.

Helaas zal het Ministerie van EL&I met ingang van 2011 het verspreidingsonderzoek naar de boomarter niet meer ieder jaar financieren. Wij krijgen in het vervolg maar eens in de drie jaar geld voor het op een rij zetten van waarnemingen van de boomarter en daarover rapporteren, naar verwachting voor het eerst in 2013. Het blijft van groot belang dat vrijwilligers van de Werkgroep Boomarter Nederland in de tussentijd ieder jaar doorgaan met verzamelen van waarnemingen. Aan hun motivatie zal het niet liggen.

VONZ Noordse woelmuis (inloopvallen)

Het geschikte leefgebied van de noordse woelmuis in Nederland omvat 82 10*10 km-hokken (figuur 1). Dankzij het verspreidingsonderzoek is de noordse woelmuis sinds 2007 in 59 van deze hokken (72%) vastgesteld.

In 2010 zijn in totaal 115 kilometerhokken met inloopvallen onderzocht op het voorkomen van noordse woelmuis.

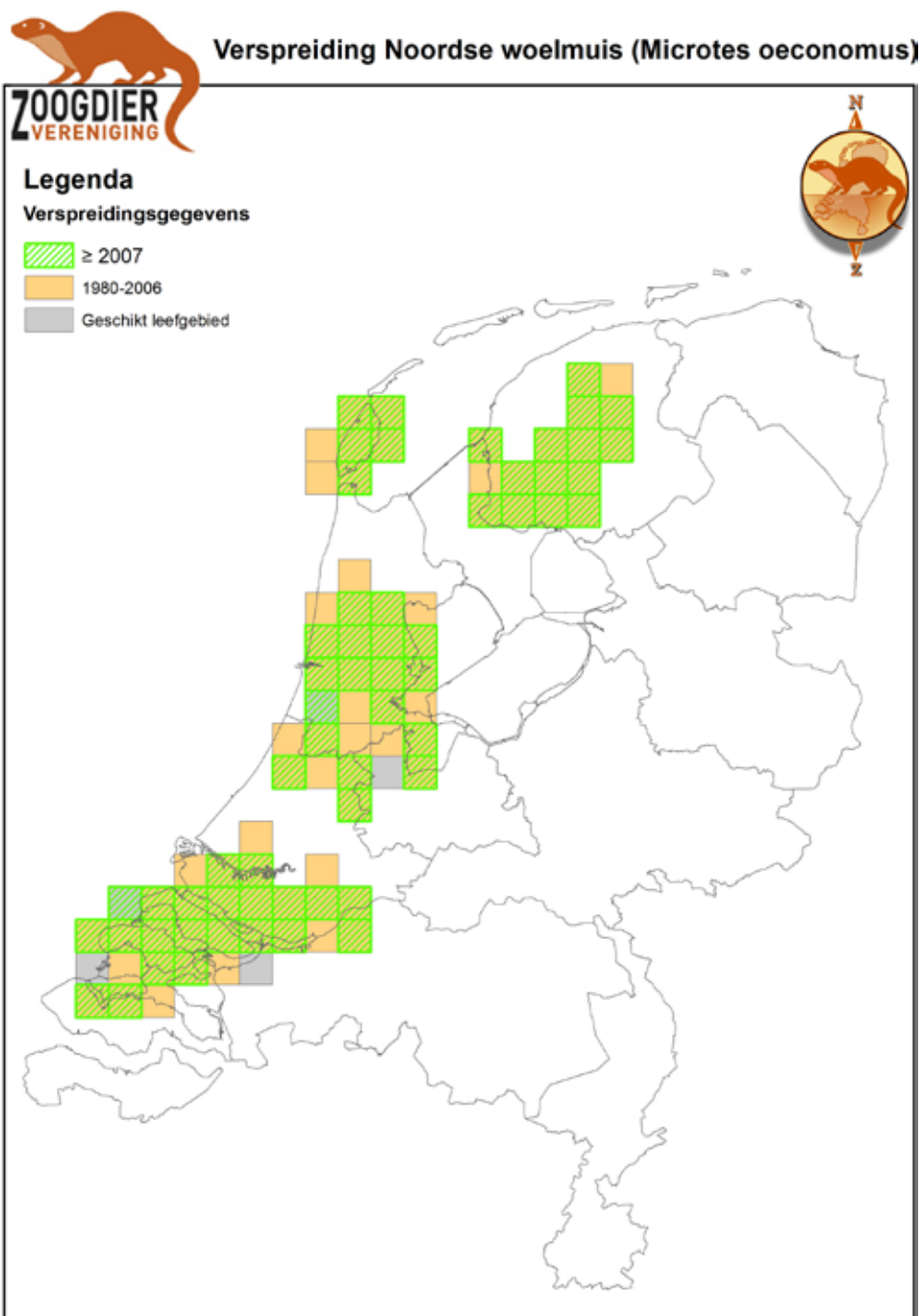
Oude Maas – 21 locaties

In de september 2010 zijn 21 locaties langs de Oude Maas bevangen. Op 6 van deze locaties zijn noordse woelmuizen aangetroffen. De vangst van noordse woelmuis in Klein Profijt, aan de noordzijde van de Oude Maas, is de bevestiging dat de soort er nog steeds aanwezig is (laatste vangst in 2000). De vangsten verder oostelijk aan de zuidzijde van de Oude Maas zijn zover bekend nieuw. De soort zal er al die tijd gezeten hebben, maar deze gebieden zijn nooit bevangen. In 2010 werden op drie locaties langs de Geertruida Agatha Polder en op twee locaties aan de noordzijde van Polder Groot-Koninkrijk noordse woelmuizen aangetroffen.

Oostelijke Vechtplassen – 20 locaties

In de oktober 2010 zijn 20 locaties in het gebied van de Oostelijke Vechtplassen bevangen.

In 1994 zijn de Oostelijke Vechtplassen voor het laatst in zijn geheel geïnventariseerd op het voorkomen van noordse woelmuizen. De soort werd toen verspreid over het gebied gevangen. In november 2007 werden tien locaties in en rondom de Kortenhoefse Plassen bevangen, waarbij géén noordse woelmuizen werden gevangen, wat zou kunnen betekenen dat deze soort ondertussen flink in aantal was afgenomen of zelfs uit het gebied was verdwenen. De vangst

Figuur 1: Leefgebied noordse woelmuis

van noordse woelmuizen in 2010 op vijf van de tien onderzochte locaties in de Kortenhoefse Plassen, betekent dat de soort dus nog altijd voorkomt in het gebied. Op negen van de van de in totaal twintig onderzochte locaties werden noordse woelmuizen gevangen en op tien locaties werden aardmuizen gevangen. Deze voor de noordse woelmuis serieuze concurrent is in staat om de noordse woelmuis geheel uit een gebied te verdringen. Toekomstig beheer zal gericht moeten zijn op het creëren van zo optimaal mogelijke leefomstandigheden voor de noordse woelmuis.

Friesland: Terkaplesterpoelen & Sneekermeer – 12 locaties

In oktober 2010 zijn 6 locaties bevangen in de Terkaplesterpoelen, het merengebied ten oosten van het Sneekermeer. Op 5 van deze locaties werd aardmuis aangetroffen, ook op de eilandjes.

Daarnaast zijn 6 locaties in het Sneekermeergebied bevangen; op 3 van deze locaties werden noordse woelmuizen gevangen.

Texel – 15 locaties

In oktober 2010 zijn op Texel tijdens een kamp 15 locaties bevangen, waarvan (A) 10 gericht op noordse woelmuizen en (B) 5 gericht op het proberen vast te stellen van de aanwezigheid van veldmuis op het eiland.

(A) In 2006 is Texel integraal op noordse woelmuis bevangen, maar gezien de zeer beperkte vangsten (zelfs in zeer geschikt veronderstelde habitats) wordt dat jaar nu beschouwd als een slecht noordse woelmuisjaar. Om deze aanname (van een slecht jaar) te onderbouwen zijn 10 locaties in de natte gebieden in het oostelijke deel van Texel bevangen op locaties die ook al in 2006 bemonsterd zijn.

Al deze 10 locaties leverden in 2010 noordse woelmuizen op, waardoor 2006 (voor Texel) zondermeer als een slecht noordse woelmuisjaar betiteld kan worden.

(B) In maart 2010 ving een kat een woelmuis bij camping 'De Driehoek' (kmhok 115-568). Van dit dier werd een foto gemaakt en vervolgens kreeg de kat de muis terug om op te eten. Door alle deskundigen werd deze muis als waarschijnlijke veldmuis gedetermineerd, wat de introductie van deze soort op Texel zou betekenen. Als concurrent van de noordse woelmuis in de drogere biotopen zou dit zeer slecht nieuws zijn voor de noordse woelmuis.

Om de aanwezigheid van veldmuis definitief vast te stellen zijn 5 locaties in droge habitats met duidelijke loopgangetjes (karakteristiek voor veldmuis buiten Texel) bevangen.

Op elk van de 5 veronderstelde veldmuislocaties werden noordse woelmuizen gevangen. Een aantal van deze noordse woelmuizen was opvallend blond, een kenmerk dat mede bepaalde dat de foto van de door de kat gevangen woelmuis als veldmuis werd gedetermineerd. Door deze vangsten kan met bijna zekerheid worden geconcludeerd dat de veldmuis Texel nog niet bereikt heeft.

Figuur 2: Noordse woelmuis / © Richard Witte

Friesland: Oudegaasterbrekken & Tjeukemeer – 15 locaties

Eind oktober 2010 zijn 15 locaties bevangen in Friesland: 10 in het gebied van het Oudegaasterbrekken en 5 aan de noordoostzijde van het Tjeukemeer. In het deelgebied 'Oudegaasterbrekken' van het Natura 2000-gebied 'Oude Gaasterbrekken, Fluessen en omgeving' werden op vier locaties noordse woelmuizen gevangen. Op een plek aan de noordwestzijde van het Tjeukemeer werd ook een noordse woelmuis gevangen, de eerste vangst sinds lange tijd direct gerelateerd aan het Tjeukemeer zelf.

Friesland: Fluessen en omgeving – 16 locaties

Begin november zijn tijdens een noordse woelmuiskamp in Gaasterland 16 locaties bevangen aan de zuidzijde van de Fluessen, aan de zuidzijde van Morra en buiten Natura 2000 in een aantal natte geïsoleerde gebiedjes ten oosten van deze beide meren (o.a. Slotermeer en Sondelerleijen). In geen van deze gebieden werden noordse woelmuizen gevangen.

Zeeland: Veerse Meer, Noord-Beveland & Zuid-Beveland – 16 locaties

Half november 2010 zijn tijdens een noordse woelmuiskamp 16 locaties bevangen in Zeeland, verdeeld over een aantal eilandjes en buitendijkse gebieden in het oostelijke deel van het Veerse Meer en een aantal natte gebieden in Zuid-Beveland. Het gaat hier om het meest zuidelijke voorkomen van de noordse woelmuis in ons land. Op de Middelplaten (eiland) en op de oeverlanden ten zuiden daarvan werden noordse woelmuizen gevangen.

Tijdens een noordse woelmuiskamp in 2009 van de Zoogdierwerkgroep Zeeland en de Veldwerkgroep (beiden werkgroepen van de Zoogdiervereniging) werden noordse woelmuizen gevangen op het eiland Haringvreter in het westelijke deel van het Veerse Meer.

VONZ Waterspitsmuis (inloopvallen)

Het geschikte leefgebied van de waterspitsmuis in Nederland omvat 411 10*10 hokken. Dankzij het verspreidingsonderzoek is de waterspitsmuis sinds 2007 in 131 van deze hokken (25%) vastgesteld (figuur 3). Sinds 2006 is de aanwezigheid van de waterspitsmuis in 1159 1*1 km-hokken voldoende onderzocht.

In 2010 zijn 25 kilometerhokken bevangen op het voorkomen van waterspitsmuis. De waterspitsmuis geldt als typische soort van de Natura 2000 habitattypen 6430_A Ruigten en zomen (moerasspiraea) en 91E0_C Alluviale bossen (beekgeleidende bossen), wat de reden is dat de bevangen locaties binnen deze vegetatietypen zijn gekozen.

Groningen: De Tjamme en Westerwoldsche Aa – 5 locaties.

In oktober 2010 zijn in Groningen 3 locaties in De Tjamme en 2 locaties in het gebied van de Westerwoldsche Aa op waterspitsmuis bevangen. In De Tjamme leverde dat 2 locaties met waterspitsmuis op; in de Westerwoldsche Aa werd de soort niet gevangen.

Drenthe: Drentsche Aa – 5 locaties

In oktober 2010 zijn 5 locaties in het Drentsche Aa-gebied op waterspitsmuis bevangen. Dit leverde 2 locaties met waterspitsmuis op, beide met 1 exemplaar.

Groningen: Zuidlaardermeer – 5 locaties

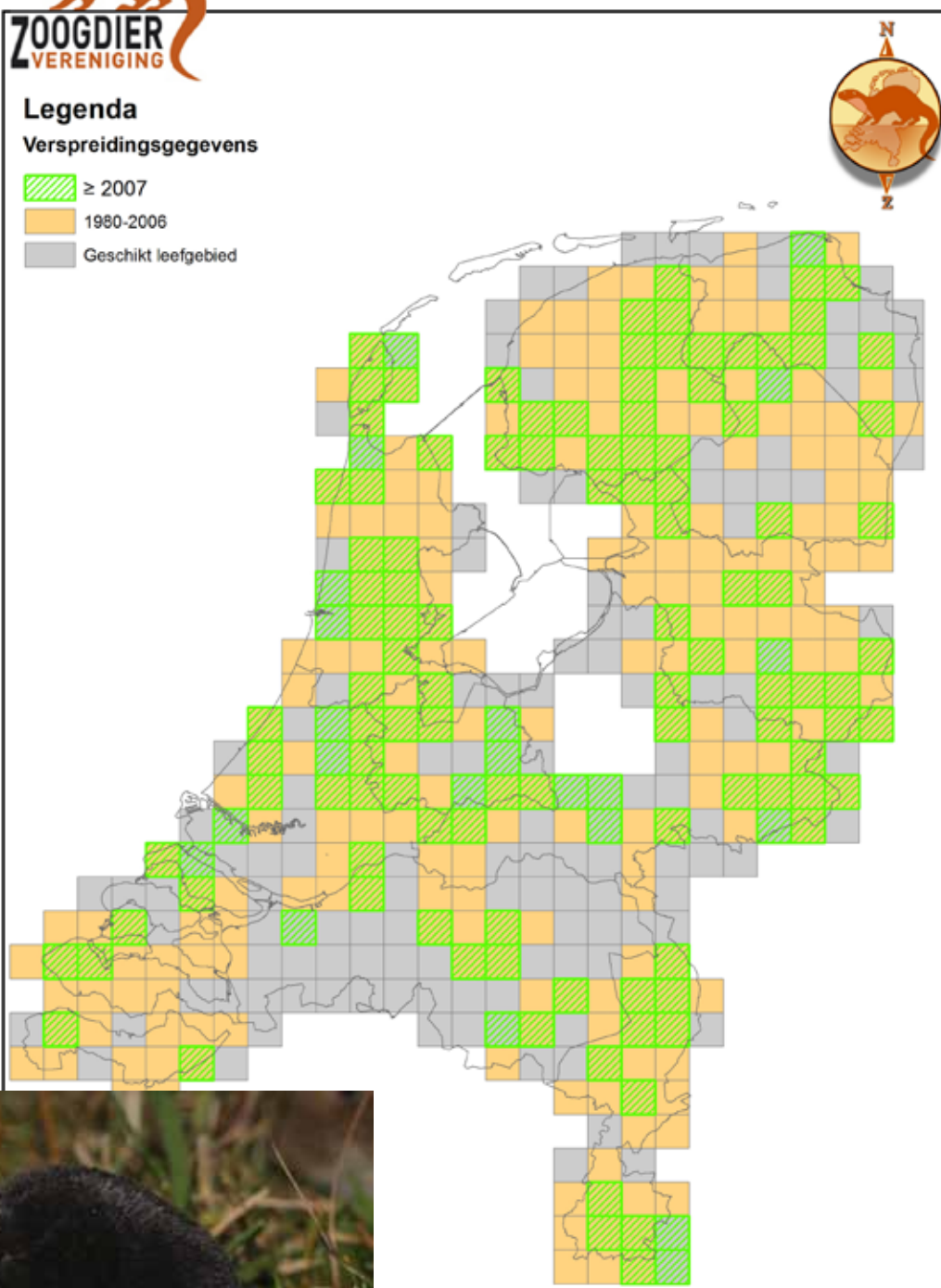
Eind oktober 2010 zijn 2 locaties aan de oostzijde van het Zuidlaardermeer en 3 locaties in de Onnerpolder (westzijde Zuidlaardermeer) op waterspitsmuis bevangen. Op vier van deze locaties werden waterspitsmuizen gevangen.

Zuid-Holland: omgeving Leidschendam – 5 locaties

Begin november 2010 zijn 5 locaties rond Leidschendam op waterspitsmuis bevangen. Er zijn hier geen waterspitsmuizen gevangen.

Verspreiding Waterspitsmuis (Neomys fodiens)

Figuur 3: Leefgebied waterspitsmuis

Figuur 4: Waterspitsmuis (donkere vorm die op Texel voorkomt) / © Richard Witte

VONZ Braakbalonderzoek

In het seizoen 2010-2011 zijn tot nu toe ruim 300 braakbalpartijen van kerkuil geanalyseerd. De helft hiervan had meer dan 150 prooidieren, waardoor een nul-waarneming voor noordse woelmuis en/of waterspitsmuis bepaald kon worden. Dit wil zeggen dat de soort dat jaar niet aanwezig was binnen het jachtgebied van de desbetreffende kerkuil.

Naast data van noordse woelmuis en waterspitsmuis worden ook gegevens verkregen van andere interessante soorten, waaronder de ondergrondse woelmuis en de veldspitsmuis.

Noordse woelmuis

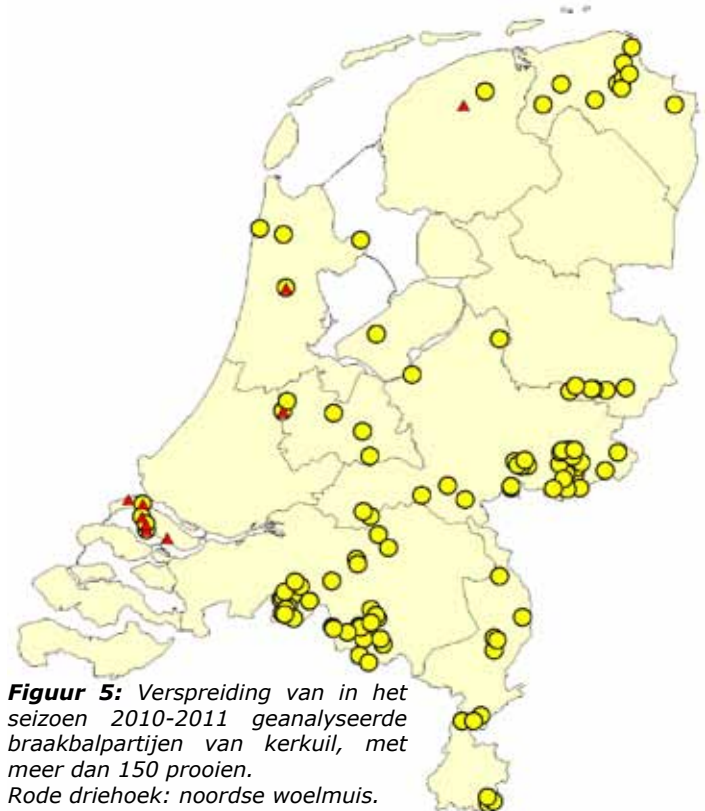
Als aanvulling op de vangsten met inloopvallen werden er nog eens op 9 van de 300 bemonsterde locaties noordse woelmuizen aangetroffen in de braakballen (figuur 5).

Waterspitsmuis

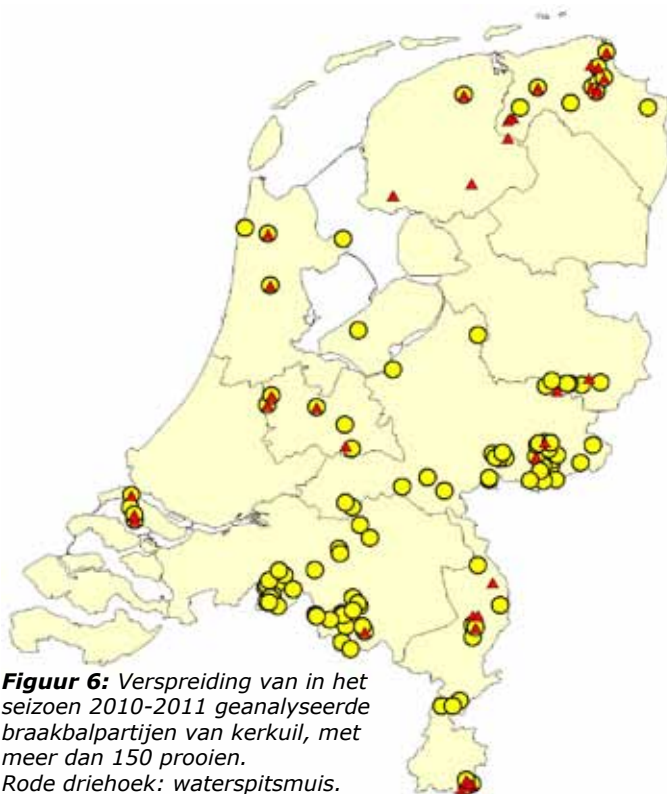
Naast de 8 locaties waar met inloopvallen waterspitsmuizen zijn gevangen, zijn er op 41 locaties waterspitsmuizen gevonden met behulp van braakballen (figuur 6).

Ondergrondse woelmuis

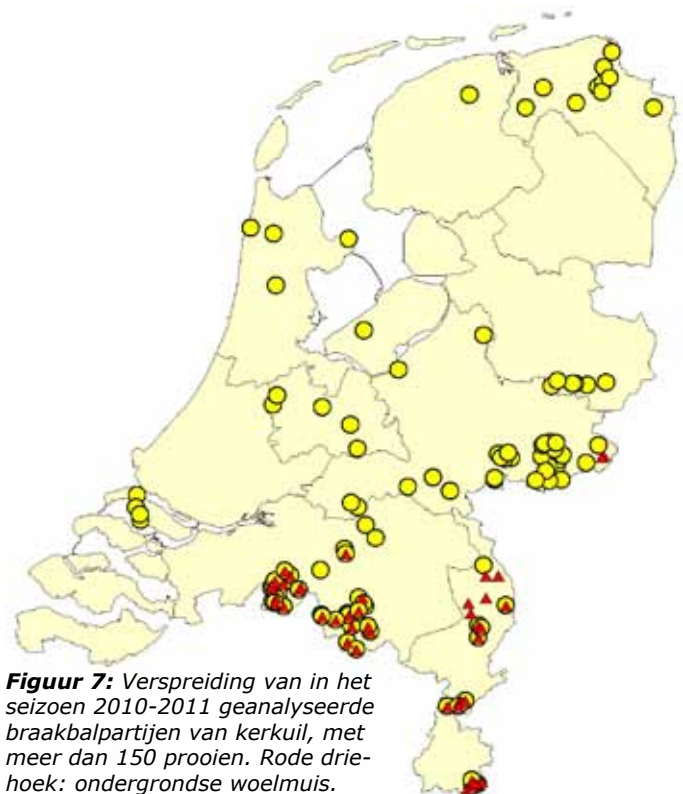
Het geschikte leefgebied van de ondergrondse woelmuis in Nederland omvat 90 10*10 hokken (figuur 7). Dankzij het verspreidingsonderzoek is de ondergrondse woelmuis sinds 2007 in 49 van deze hokken (19%) vastgesteld (figuur 8). Binnen het verspreidingsonderzoek zijn data van ondergrondse woelmuizen alleen verkregen via braakbalonderzoek. Naast het verspreidingsonderzoek zijn er uiteraard losse waarnemingen.

Figuur 5: Verspreiding van in het seizoen 2010-2011 geanalyseerde braakbalpartijen van kerkuil, met meer dan 150 prooien. Rode driehoek: noordse woelmuis.

Figuur 6: Verspreiding van in het seizoen 2010-2011 geanalyseerde braakbalpartijen van kerkuil, met meer dan 150 prooien. Rode driehoek: waterspitsmuis.

Figuur 7: Verspreiding van in het seizoen 2010-2011 geanalyseerde braakbalpartijen van kerkuil, met meer dan 150 prooien. Rode driehoek: ondergrondse woelmuis.

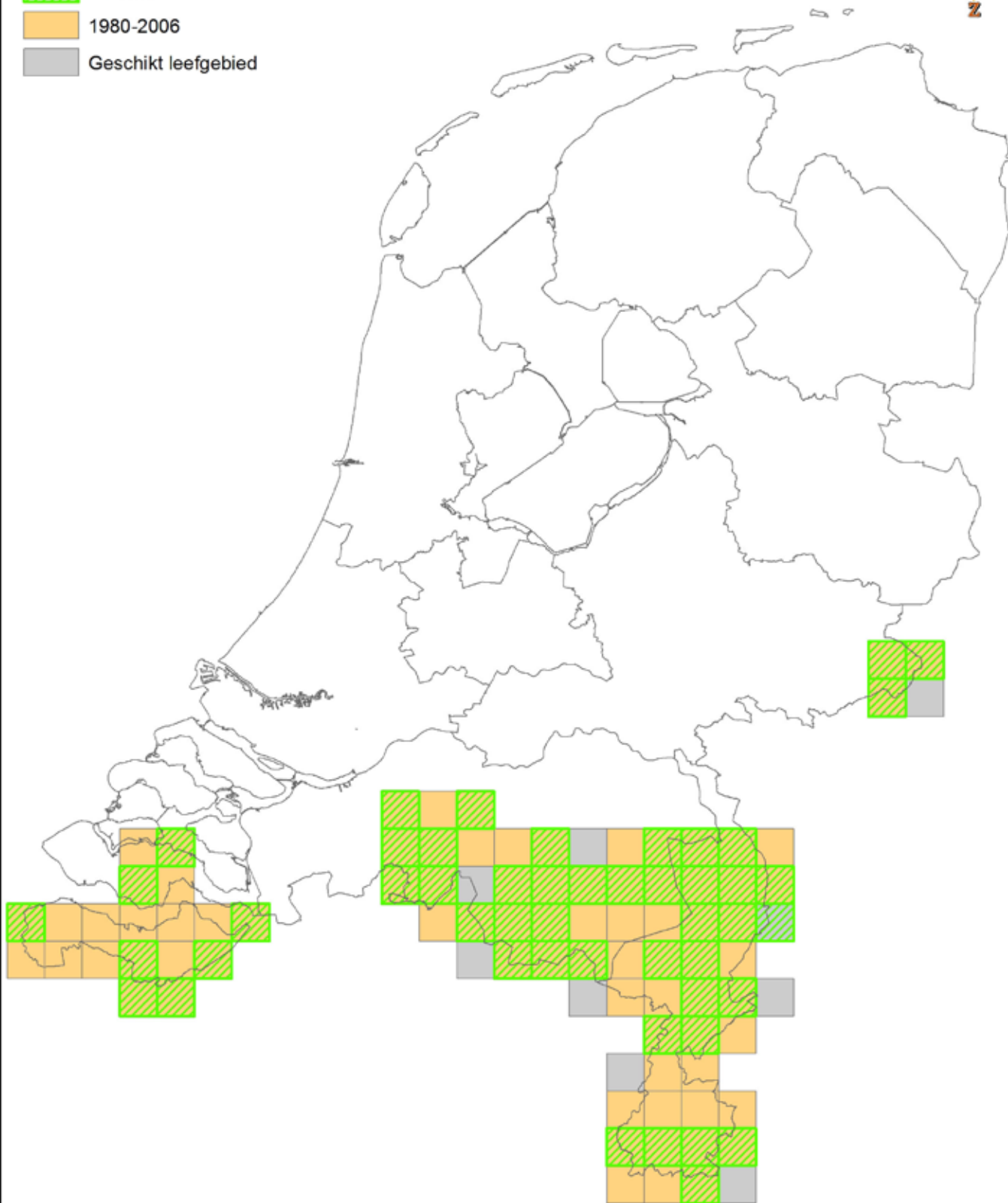
Verspreiding Ondergrondse woelmuis (*Microtus subterraneus*)

ZOOGDIER
VERENIGING

Legenda

Verspreidingsgegevens

- ≥ 2007
- 1980-2006
- Geschikt leefgebied

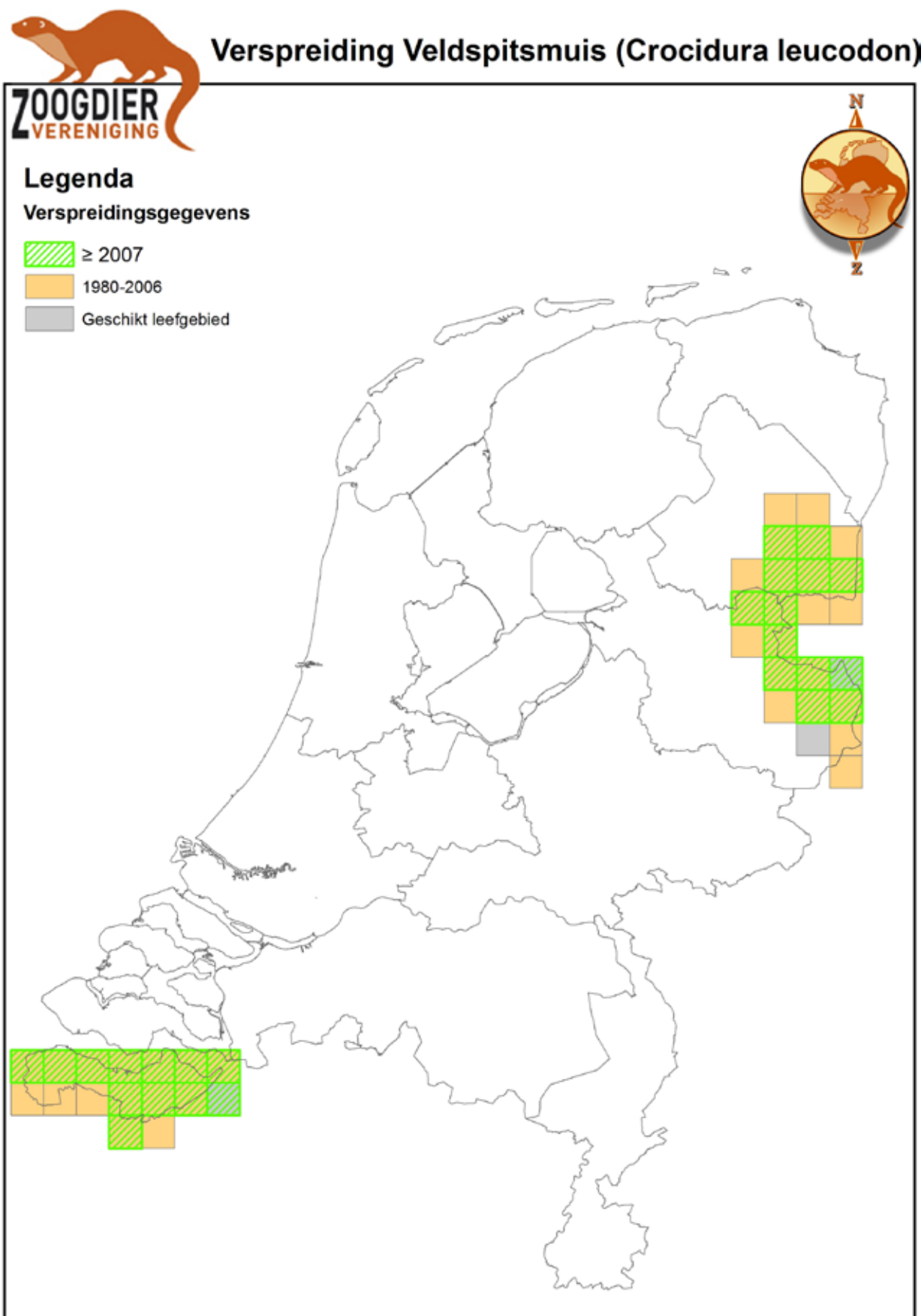

Figuur 8: Leefgebied ondergrondse woelmuis

Veldspitsmuis

Het geschikte leefgebied van de veldspitsmuis in Nederland omvat 40 10*10 hokken (figuur 9). Dankzij het verspreidingsonderzoek is de veldspitsmuis sinds 2007 in 25 van deze hokken (63%) vastgesteld. Sinds 2006 is de aanwezigheid van de veldspitsmuis in 110 1*1 km-hokken voldoende onderzocht.

Binnen het gecoördineerde verspreidingsonderzoek zijn data van veldspitsmuizen alleen verkregen via braakbalonderzoek. Alleen braakballen van kerkuilen worden gebruikt, aangezien kerkuilen spitsmuizen als voedsel niet vermijden, in tegenstelling tot bijv. ransuilen. Naast het gecoördineerde verspreidingsonderzoek zijn er uiteraard losse waarnemingen.

Figuur 9: Leefgebied veldspitsmuis

VONZ Boommarter

Het geschikte leefgebied van de boommarter in Nederland omvat volgens de huidige definitie 252 10*10 hokken (figuur 10). Dankzij het gecoördineerde verspreidingsonderzoek is de boommarter sinds 2007 in 125 van deze hokken (50%) vastgesteld. Het grootste deel van het nog grijze gebied (in principe geschikt, maar nog geen waarneming) ligt in Noord-Brabant en Limburg, waar de boommarter tegenwoordig slechts heel lokaal voorkomt.

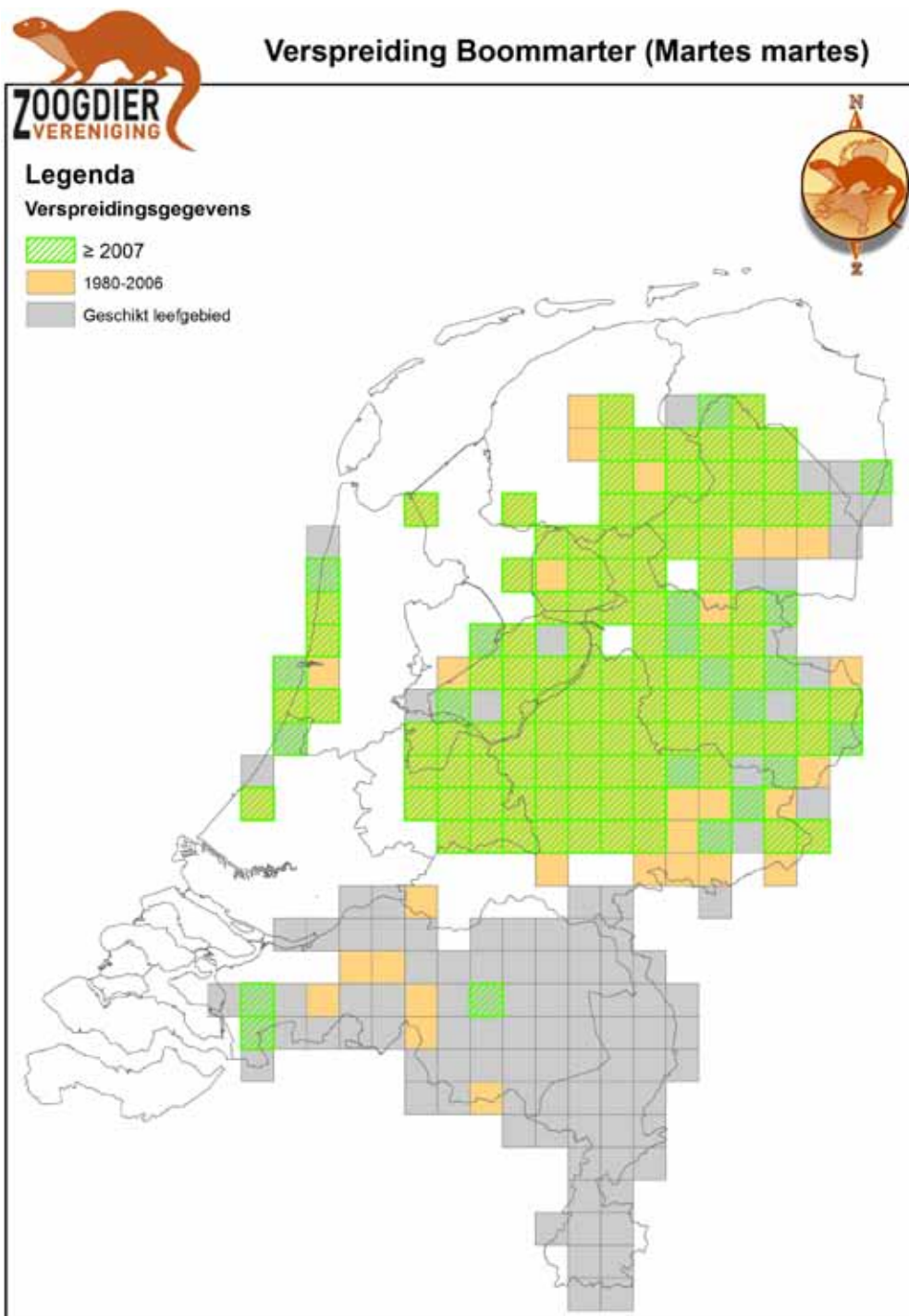
Historie

In de periode 1940 – 1980 had de populatie boommarters in Nederland een dieptepunt bereikt. Zowel wat betreft aantallen als verspreiding was de boommarter een zeldzaam dier geworden. Hoofdoorzaak hiervan was de intensieve vervolging van roofdieren waardoor de soort in Zuid-Nederland bijna helemaal verdwenen was. In midden en oost Nederland was de boommarter zeldzaam geworden en uit veel gebieden bijna of helemaal verdwenen. In de periode 1980 -1990 is het herstel van de populatie begonnen in drie kerngebieden: Veluwe, Utrechtse Heuvelrug en de Drents – Friese Wouden. Vanaf 1990 begint het herstel in gebieden waar de boommarter (bijna) verdwenen was. In dezelfde periode worden ook gebieden gekoloniseerd waar de soort vroeger niet voorkwam.

Dat de aantallen en verspreiding zijn toegenomen heeft waarschijnlijk twee belangrijke oorzaken. De eerste is het (bijna) stoppen van de (illegale) vervolging. De boommarter was weliswaar al sinds 1942 beschermd maar het heeft langer geduurd voordat de illegale vervolging echt grotendeels gestopt was. Daarnaast duurde het langere tijd voordat bij een zich relatief traag voortplantend dier als de boommarter de aantallen dieren echt gingen toenemen. Het duurde nog langer voordat de (her)kolonisatie van gebieden begon.

De tweede belangrijke oorzaak van de toename en met name kolonisatie van nieuwe gebieden is het ouder worden van het Nederlandse bos. Hiermee kwam meer en beter biotoop beschikbaar. De meest duidelijke voorbeelden hiervan zijn de kolonisatie van de moerasbossen in veengebieden in Friesland, de Kop van Overijssel en het Vechtplassengebied en de kolonisatie van de IJsselmeerpolders.

In alle gebieden waar de boommarter in de laatste vijf jaar is herontdekt is de vraag of deze gebieden zijn geherkoloniseerd uit de drie genoemde kerngebieden of dat de boommarter lokaal altijd nog in zeer kleine aantallen aanwezig was. Het kan goed zijn dat door aantaltoename en door veel intensiever en met andere methoden inventariseren de soort weer teruggevonden is. In een aantal gebieden is dit zeer waarschijnlijk het geval, zoals de Brabantse Wal, de Gelderse Vallei, de Achterhoek en Twente. In verschillende bossen in Drenthe werd de soort in de jaren '90 van de vorige eeuw bij intensief onderzoek niet aangetroffen en wordt hij nu wel gevonden. Hier is dus zeer waarschijnlijk sprake van (her)kolonisatie. Voor veel gebieden in het oosten van Nederland zal wel altijd onduidelijk blijven of de soort hier helemaal is weg geweest of door aantaltoename en meer en beter onderzoek is teruggevonden.

Figuur 10: Leefgebied boommarter

Stand van zaken 2010

Groningen

Tot 2010 waren er alleen incidentele waarnemingen van boommarters in Groningen, allemaal verifieerbare verkeersslachtoffers. Het betrof waarschijnlijk zwervers, de vindlocaties waren ongeschikt leefgebied en ver van gevestigde populaties. Na een aantal waarnemingen in Zuidoost-Groningen en aangrenzend Duitsland, waarbij verwarring met de steenmarter niet kan worden uigesloten, werd in 2010 in de Sellingerbossen een boommarter gefotografeerd. De locatie is vlakbij de zich uitbreidende Drentse populatie en het is onduidelijk of er al voortplanting is in de Sellingerbossen. Deze omgeving is één van de weinige plekken in de provincie Groningen waar geschikt leefgebied voor de boommarter aanwezig is.

Mogelijk heeft de boommarter vanuit de Drentse bossen het Noordlaarderbos bereikt. Er is daar een enkele zichtwaarneming, maar verwisseling met steenmarter is niet uit te sluiten.

Friesland

Praktisch alle bossen in de zuidoostelijke helft van Friesland worden inmiddels bewoond door boommarters. Deze dieren zijn ieder geval deels oorspronkelijk afkomstig van de kernpopulatie in de Drents – Friese Wouden. In Gaasterland leefden tot in de '40-er jaren van de vorige eeuw boommarters. De laatste vijf jaar is duidelijk geworden dat hier weer of nog steeds boommarters leven en zich voortplanten. Opvallend is het geval van voortplanting in een vogelkijkhut aan de Friese IJsselmeerkust. Het was al enige jaren bekend dat in het dak van deze hut een marter huisde. Onduidelijk was of het om een boom- of steenmarter ging, tot in 2010 foto's van de jongen werden gemaakt. Dit geval van voortplanting is een soort stapsteen tussen de Drents – Friese Wouden en de Afsluitdijk waarover Noord-Holland boven het Noordzeekanaal in de afgelopen tien jaar is gekoloniseerd.

Drenthe

De meeste bossen in Drenthe zijn inmiddels ge(her)koloniseerd door de boommarter. Een proces van de laatste 5 – 10 jaar. Nog lang niet overal is voortplanting vastgesteld maar op veel plaatsen wel aannemelijk. Nieuw in 2010 was de vondst van een verkeersslachtoffer bij het Dwingelderveld en de zichtwaarneming van twee marters samen. Eén van deze twee dieren werd gefotografeerd en het betreft een volwassen boommarter. Mogelijk was het tweede dier een jong. Uit het Dwingelderveld waren enkele zichtwaarnemingen bekend, maar er waren nog geen zekere waarneming met bewijsmateriaal.

Overijssel

De moerasbossen in de kop van Overijssel zijn de laatste 20 jaar gekoloniseerd en hier is nu een gevestigde populatie aanwezig. In de bossen langs de Overijsselse Vecht en ten zuiden hiervan is ook een zich voortplantende populatie aanwezig. Deze populatie is in 2008 ontdekt maar is waarschijnlijk al veel langer aanwezig. De boommarter kwam vroeger voor op de Sallandse Heuvelrug. Er waren echter al lang geen controleerbare waarnemingen meer. In 2010 is een boommarter vastgelegd met een cameraval en zijn twee verkeersslachtoffers gevonden. Voortplanting is nog niet vastgesteld.

Uit Twente kwamen de laatste jaren nog incidentele waarnemingen. Onduidelijk was of hier nog een populatie boommarters leeft. Werk met cameravallen in de omgeving van Denekamp waarbij op verschillende plaatsen boommarters werden gefotografeerd is een sterke aanwijzing dat in Twente nog steeds een zich voortplantende populatie aanwezig is.

Gelderland

In bijna heel Gelderland leven tegenwoordig boommarters. De enige uitzonderingen zijn het rivierengebied en de omgeving van Nijmegen. Kerngebied is al meer dan 100 jaar de Veluwe, hier leeft de grootste Nederlandse populatie. Praktisch alle kleinere bossen rondom de Veluwe, in de Gelderse Vallei, IJsselvallei en Noord Veluwe zijn inmiddels ook leefgebied van de boommarter. Het onderzoek van de laatste jaren in de Achterhoek en Liemers heeft laten zien dat ook ten oosten van de IJssel een zich voortplantende populatie voorkomt.

Het recent relatief grote aantal verkeersslachtoffers in de Betuwe zou kunnen wijzen op een kleine populatie in de spaarzame en kleine bosgebieden in deze streek. Dat boommarters zich kunnen handhaven in kleine bosjes in verder open gebied is inmiddels wel duidelijk. Er is wel een grotere bronpopulatie nodig voor het voortbestaan van zo'n populatie. De in de Betuwe aanwezige dieren zijn waarschijnlijk afkomstig van de Veluwe. Het blijft goed mogelijk dat het toch alleen zwervers betreft.

In de bossen bij Nijmegen en Groesbeek zijn al sinds de 60er jaren van de vorige eeuw geen boommarters meer waargenomen. Alles wijst er op dat hier actueel geen boommarters voorkomen.

Flevoland

De boommarter heeft de laatste 10 – 15 jaar de IJsselmeerpolders gekoloniseerd. Waarschijnlijk zijn hier dieren vanuit drie populaties terecht gekomen: via de Kop van Overijssel uit de Drents – Friese Wouden, vanaf de Veluwe en de Utrechtse Heuvelrug. Waarnemingen komen inmiddels uit alle grotere bossen in alle drie de polders. De boommarter heeft zich duidelijk permanent gevestigd in de IJsselmeerpolders.

Utrecht

De Utrechtse Heuvelrug is waarschijnlijk al zo'n 100 jaar een van de kerngebieden van de Nederlandse boommarterpopulatie. De laatste 10 jaar heeft deze populatie zich uitgebreid naar de kleinere bossen aan de randen van de Heuvelrug: het Langbroeker Weteringgebied. Het Utrechtse deel van de Gelderse Vallei is al veel langer door boommarters bewoond.

Noord-Holland

De populatie in de duinen ten zuiden van het Noordzeekanaal leeft hier mogelijk al sinds de jaren '60 van de vorige eeuw. De eerste controleerbare waarnemingen, verkeersslachtoffers, stammen uit de jaren '70.

De laatste vijf jaar is duidelijk geworden dat hier een gevestigde populatie leeft die zich uitstrekt tot in de duinen van Zuid-Holland.

De populatie die in de duinen ten noorden van het Noordzeekanaal leeft is van recentere datum. Deze populatie stamt af van dieren uit de Drents – Friese populatie die waarschijnlijk via de Afsluitdijk Noord-Holland hebben bereikt. Als eerste werd het Robbenoordbos bereikt. Hier en in het naburige Dijkgatsbos leeft een kleine populatie boommarters (Thomassen e.a. 2010). Inmiddels zijn ook de duinen van Schoorl tot en met Velsen leefgebied van de boomarter.

De Noord-Hollandse bossen die deel uitmaken van de Utrechtse Heuvelrug zijn net als het Utrechtse deel bewoond door boommarters. Uit het aan de Utrechtse Heuvelrug grenzende Vechtplassengebied waren de laatste jaren al verschillende waarnemingen, waaronder bewijs van voortplanting, bekend. Onderzoek met cameravallen van een groep vrijwilligers gecoördineerd door het Landschap Noord-Holland heeft in 2010 laten zien dat hier een gevestigde populatie leeft van zo'n 12 -16 individuen (van den Akker & Harder 2010). Op één plek werden met zekerheid jonge dieren gefotografeerd en op twee andere plekken werd een waarschijnlijk jong dier vastgelegd. Het is dus duidelijk dat het hier om een zich voortplantende populatie gaat.

Zuid-Holland

De Zuid-Hollandse populatie in de duinen sluit aan op de Noord-Hollandse in Kennemerland. Waarschijnlijk zijn de duinen tot Scheveningen en Den Haag bewoond door boommarters.

Zeeland

Er is momenteel geen enkele concrete aanwijzing dat de boomarter in de provincie Zeeland voorkomt (Bekker 2010). De enige recente (2005) en gedocumenteerde waarneming betreft of een zwerver, of het gaat om verwisseling met een steenarter.

Noord-Brabant

De boomarter is al sinds de jaren '50 van de vorige eeuw zeldzaam in Noord-Brabant. Momenteel is de enige bekende plek waar nog boommarters voorkomen de Brabantse Wal in het westen van Noord-Brabant. Deze populatie is waarschijnlijk al sinds de jaren '70 aanwezig en sluit waarschijnlijk aan op een (kleine) Belgische populatie. Of er ook boommarters leven in de bossen ten oosten van de Brabantse Wal, ten zuiden van Rucphen is onbekend. De waarnemingen in de Mortelen betreffen vrijwel zeker de daar in 2008 uitgezette boommarters.

Verder zijn er alleen enkele zekere waarnemingen van vóór 2007, uit het gebied ten zuiden van Tilburg, het landgoed de Utrecht en de Gorp en Rovers. Mogelijk is hier ook nog een populatie aanwezig.

Limburg

Er zijn al meer als 30 jaar geen verifieerbare waarnemingen meer uit de provincie Limburg. Een aantal verkeersslachtoffers gemeld als gevonden in de provincie, bleken in werkelijkheid niet uit Limburg te komen (Mulder 2010). Er is nog een aantal waarnemingen uit Noord- en Zuid-Limburg en van de Peel op de grens van Noord-Brabant en Limburg. Het betreft alle zichtwaarnemingen waarvan geen foto of video-opnamen beschikbaar zijn. De kans op verwarring met steenarter is groot en daarom zijn, volgens de nieuwe strengere validatieregels, al deze waarnemingen als onzeker beoordeeld. Concreet zijn er op dit moment geen aanwijzingen dat de boomarter in Limburg voorkomt. In de Voerstreek net in België is de soort in 2009 en 2010 met cameravallen vastgelegd. De kans is dus groot dat de boomarter binnenkort weer in Zuid-Limburg wordt waargenomen.

Cameravallen

Vrijwilligers en medewerkers van de Zoogdierverseniging hebben cameravallen ingezet om vast te stellen of de boomarter in bepaalde gebieden voorkomt. Er zijn momenteel vrijwilligersgroepen actief in Oost-Gelderland en het Noord-Hollandse Vechtplassen-gebied. Erwin van Maanen is de afgelopen twee jaar bezig geweest met cameravallen-onderzoek in de IJsselvallei. Het onderzoek betreft zowel kleine bossen aan de Veluwe zijde van de IJssel als die ten oosten van de IJssel. In bijna al deze relatief kleine bossen aan beide zijden van de IJssel blijken zowel boommarters als steenmarters te leven (van Maanen 2011).

De Veldwerkgroep van de Zoogdierverseniging heeft met cameravallen vastgesteld dat de boomarter nog steeds in het Robbenoordbos voorkomt en ook in het nabije Dijkgatsbos. Gezien het regelmatig vinden van verkeersslachtoffers in de omgeving van deze kleine bossen, moet er wel sprake zijn van een zich voortplantende populatie. De boomarter zou hier anders al weer verdwenen zijn.

De cameravallen van de Zoogdierverseniging zijn ingezet in De Brand ten noorden van Tilburg. De Brand is een gebied met een afwisseling van vochtig loofbos en kleine weilanden. Er werden verschillende soorten zoogdieren en vogels vastgelegd door de cameravallen. De enige marterachtige die werd vastgesteld met de cameravallen was de das. Er kon geen bewijs worden gevonden voor aanwezigheid van boom- of steenarter.

Nu er door een flinke groep onderzoekers over een aantal jaren ervaring is opgedaan met cameravallen blijkt dat de beste periode om de boomarter vast te stellen de maanden juni tot en met augustus zijn. De trefkans is dan het grootst, waarschijnlijk vooral veroorzaakt door jongen die eerst met de moeder en dan zelfstandig op pad gaan. Lo-kaal is de dichtheid tijdelijk een stuk hoger en het lijkt er ook op dat jongen zich makkelijker laten lokken dan oudere dieren. Het lukt om jaarrond boommarters voor de camera te krijgen, maar met name in de winter is de trefkans veel lager. Het lijkt erop dat vooral met koud weer boommarters minder grote afstanden afleggen en de kans dat ze een cameraval passeren kleiner wordt.

Als lokstoffen blijken eenvoudige middelen het meest effectief: pindakaas, honing en visolie. Dure en lastig te verkrijgen speciale lokmiddelen voor marters werken zeker niet beter. Valeriaanolie werkt wel, maar ook niet beter dan de eenvoudige lokmiddelen.

Methoden

Cameravallen zijn wat betreft tijdsbesteding het meest effectief. Ze kunnen lange perioden in het veld staan en een controle om de 2 – 3 weken is voldoende. De trefkans is afhankelijk van de tijd van het jaar en bij lage dichtheden kan het lang duren, 2 – 3 maanden, voordat een boommarter wordt vastgelegd. Het plaatsen van cameravallen vergt een behoorlijke kennis van wat geschikte plekken zijn om een cameraval op te hangen.

Als de boommarter niet is vastgelegd met cameravallen, komt de soort er dan ook met redelijke zekerheid niet voor? Als de hele periode juni – augustus door ervaren cameraval-gebruikers onderzoek gedaan is, is het vaststellen van een 0-waarneming mogelijk verantwoord. In alle andere gevallen is de kans te groot dat de eventueel aanwezige boommarters gemist zijn.

Het zoeken naar nestbomen in de periode half maart – half juni geeft meer zekerheid. Dit vraagt echter een veel grotere tijdsinspanning en kennis van de onderzoeker. Het vergt zeker 3 – 4 jaar ervaring met dit type onderzoek en kennis van het gebied voordat met redelijke zekerheid kan worden gezegd dat de boommarter in een gebied niet voorkomt. Als de boommarter wel aanwezig is, is de kans groot dat hij na 2 – 3 jaar ook gevonden wordt.

Oprukkende steenmarters : een bron van verwarring

Het gebied waar boom- en steenmarter beide voorkomen wordt snel groter. Het betekent dat veel zichtwaarnemingen van boommarters zonder verder bewijs in de vorm van foto's of een verzameld verkeersslachtoffer onzeker zijn. In gebieden waar beide soorten voorkomen wordt een waarneming van sporen buiten de bebouwde kom zonder meer afgekeurd. Beide soorten zijn aan de hand van sporen niet betrouwbaar te onderscheiden.

De steenmarter is gestaag bezig met zijn opmars naar het westen. De soort komt inmiddels in heel Noord-Brabant in lage dichtheden voor. Zeeuws-Vlaanderen en mogelijk Walcheren zijn ook door de steenmarter bereikt. In de omgeving van Rotterdam zijn ook enkele goed gedocumenteerde waarnemingen. Hier is de vraag of het om steenmarters gaat die zelfstandig deze plek hebben bereikt. Het is zeer wel mogelijk dat de dieren door mensen al of niet opzettelijk versleept zijn.

In de Noordoostpolder komt de steenmarter inmiddels voor. Er zijn enkele waarnemingen uit Oostelijk-Flevoland, maar de steenmarter lijkt zich nog niet echt gevestigd te hebben in Oostelijk- en Zuidelijk-Flevoland.

De steenmarter heeft inmiddels de randen van de Veluwe bereikt. Er is voortplanting aan de oost- en zuidrand van de Veluwe. Verder zijn er al waarnemingen aan de Noordzijde van de Veluwe en in de Gelderse Vallei.

Het in 2010 met behulp van cameravallen vastgestelde, meest westelijk gelegen, geval van voortplanting was in Wageningen. Hier was al enige jaren sprake van overlast van marters in rieten daken. Door de ligging van de woningen aan de bosrijke rand van Wageningen werd eerst gedacht dat het om boommarters ging.

Inmiddels zijn er enkele waarnemingen uit het zuidoosten van de provincie Utrecht. Verwisseling met de boommarter is mogelijk. Eén waarneming is zeker: een begin 2011 als boommarter gemeld verkeersslachtoffer op de A12 bij Maarn bleek na verzamelen een steenmarter te zijn. Dit kan nog een zwerver zijn, maar het is een kwestie van niet al te lange tijd voordat de steenmarter, na meer dan 30 jaar afwezigheid, weer terug is in de provincie Utrecht.

Figuur 11: Niet alleen het aantal bruine vlekken op de bef, zoals op deze foto, maar ook de kleur van de bef (witter of geler) is variabel bij boommarters, wat determinatie lastig kan maken. / © Hugh Jansman

NEM Nieuw in het Netwerk Ecologische Monitoring

De Gegevensautoriteit Natuur heeft de Zoogdiervereniging gevraagd om een nieuw Meetnet Vleermuizen met behulp van batdetectoren op te zetten. Dit meetnet is gericht op gewone dwergvleermuis, ruige dwergvleermuis, rosse vleermuis en laatvlieger: vier vleermuizen die niet gedekt worden door de NEM projecten Wintertellingen en Zolder-tellingen. Dit nieuwe meetnet vervangt het project Autovleren, dat niet van grond gekomen is.

NEM Hazelmuis

In het NEM meetnet hazelmuis wordt de populatiedynamiek gevolgd aan de hand van nesten, die jaarlijks op vaste transecten door ervaren vrijwilligers worden geteld. De tellingen worden uitgevoerd in september en oktober. In dit stuk staan de eerste ervaringen van 2010.

Beheer heeft in elk geval duidelijk effect op de aantallen hazelmuizen. Het is een dier dat in zoomvegetaties leeft, zoals struikrijke bosranden, braamstruwelen, et cetera. Hazelmuisvriendelijk beheer is goed uit te voeren, met enige aandacht. Een brochure daarover vind u op <http://www.zoogdiervereniging.nl/node/253>. Helaas is het ook makkelijk om uit onwetendheid hazelmuisonvriendelijk beheer uit te voeren. Ook dit seizoen meldden de waarnemers kaalkap van enkele zeer goede hazelmuis-struwelen. Dergelijke gevallen worden doorgegeven aan de Stichting Instandhouding Kleine Landschapselementen, die contact opneemt met de eigenaar of beheerder. Het is daarom positief nieuws dat DLG komend jaar een project start waarmee de hazelmuis, het daarvoor gepaste beheer beter bekender zal worden gemaakt.

Op dit moment worden de telgegevens verzameld en ingevoerd, zodat het CBS de indexen en trends tot 2010 kan berekenen. Die zullen na berekening aan de tellers worden gestuurd, en in de Telganger van Oktober 2010 worden gepresenteerd.

Figuur 12: Geschikt habitat voor de hazelmuis / © Neeltje Huizenga

Wesley Overman & Jasja Dekker

NEM Wintertellingen vleermuizen

Momenteel zijn de provinciale coördinatoren nog druk met het verzamelen van de tellingen van afgelopen winter. We willen alle telleiders vragen de tellingen naar hun coördinator te sturen als ze dit nog niet hebben gedaan. Binnenkort moet gestart worden met de invoer om de gegevens op tijd aan het CBS te leveren.

Onderstaand volgen enkele opvallende zaken binnen het meetnet.

Vale vleermuis in Utrecht

Sinds lange tijd werd er in het Utrechtse weer een vale vleermuis aangetroffen (in een fort). De laatste Utrechtse waarneming in ons bestand dateert uit 1968 en het ging toen om 1 dier in een ijskelder. Het grootste aantal in Utrecht geteld bedraagt 2 dieren in de kelder van kasteel Amerongen (in 1956, 1958 en 1959).

Franjestaarten

Deze winter kwamen bij ons meerdere berichten binnen dat in bekende franjestaart-objecten, aanzienlijk minder dieren aanwezig waren (ook melding vanuit het buitenland). Anderen gaven juist aan in kleine objecten voor het eerst franjestaarten, of meer dieren aan te treffen. Daarnaast bereikten ons berichten over veel dode dieren (wederom ook vanuit het buitenland). Wat er nu precies aan de hand is, is niet duidelijk. We moeten de indexen afwachten in hoeverre er sprake is van een populatie afname.

Vilmar Dijkstra

NEM Zoldertellingen vleermuizen

In 2007 is het project Zoldertellingen van vleermuizen gestart. Dit project is in hoofdzaak gericht op de aantalmontoring van twee soorten die zomers op zolders verblijven: ingekorven vleermuis en grijze grootvleermuis. Als "bijvangst" worden ook laatvliegers, gewone grootvleermuizen en andere soorten aangetroffen. De gegevens daarvan worden gebruikt om een verspreidingbeeld te krijgen van die soorten. Vrijwilligers van Zoogdiervereniging en provinciale vleermuiswerkgroepen bezoeken een maal per zomer zolders en tellen de daar aangetroffen vleermuizen. Het meetnet maakt daarnaast dankbaar gebruik van de tellingen van grijze grootoor en ingekorven vleermuis die in Limburg zijn uitgevoerd voordat het meetnet officieel van start ging.

Zolders jaarlijks bezoeken?

Zolders waarop de grijze grootoor en ingekorven vleermuis worden aangetroffen kunnen het best jaarlijks bezocht worden om kwalitatief goede gegevens te verzamelen voor het monitoren van de aantallen. Andere zolders kunnen eens in de drie tot vijf jaar worden bezocht om een goed beeld te verkrijgen van de verspreiding.

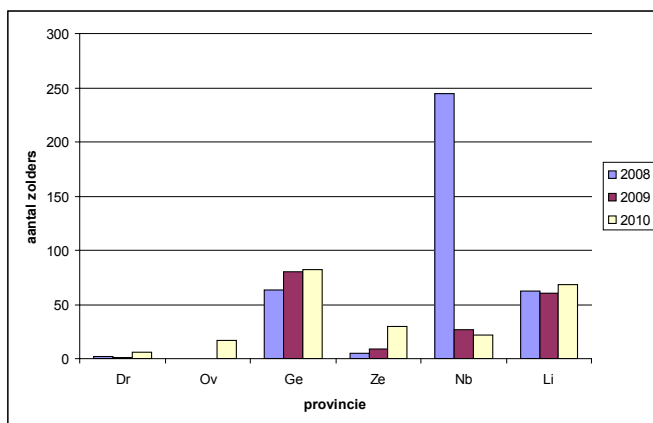
Aantal bezochte objecten en getelde vleermuizen

In het startjaar werd de aandacht gevestigd op Limburg, Noord-Brabant en Zeeland. Maar de mensen in Gelderland en Drenthe waren zo gemotiveerd dat ook deze provincies op eigen initiatief al in 2008 meededen. In de twee jaar erna werden de andere provincies bij het meetnet betrokken. Dat heeft er echter nog niet toe geleid dat er in iedere provincie al tellingen worden uitgevoerd. Aankomende jaren zullen tellingen in alle provincies georganiseerd worden. Het aantal getelde objecten met vleermuizen blijft inmiddels wel gestaag groeien. Voor het jaar 2010 hebben we tot op heden tellingen ontvangen van 275 objecten en in 225 van die objecten werden in totaal ruim 1.400 vleermuizen geteld.

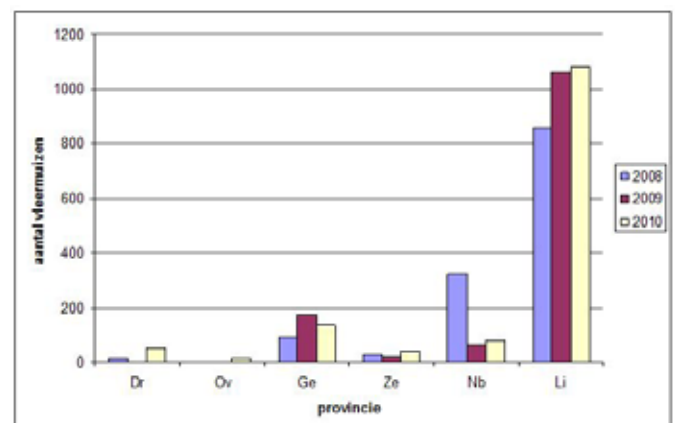
Aantal objecten en vleermuizen per provincie

In het overzicht zijn nog niet alle provincies opgenomen. Vanuit Noord-Holland en Friesland moeten nog gegevens binnenkomen en in Zuid-Holland, Utrecht, Flevoland en Groningen zijn nog geen tellingen uitgevoerd.

In nagenoeg alle provincies waarvan gegevens beschikbaar zijn, neemt het aantal bezochte zolders toe (zie [figuur 13](#)). De uitzondering betreft Noord-Brabant. In 2008 is daar door René Janssen een grote inventarisatie uitgevoerd om zolders met grijze grootoor en ingekorven vleermuis op te sporen. Hierbij werden 245 zolders bezocht. In latere jaren zijn met name die zolders bezocht waar grijze grootoor en ingekorven vleermuis zijn aangetroffen, waardoor het aantal bezochte zolders aanzienlijk is gedaald.

Figuur 13. Verdeling van het aantal bezochte zolders per provincie in de periode 2008-2010.

Figuur 14. Verdeling van het aantal getelde vleermuizen per provincie in de periode 2008-2010.

Het overgrote deel van de vleermuizen wordt aangetroffen op de zolders in Limburg ([figuur 14](#)). Dit is niet zo verwonderlijk, omdat zich daar de kraamkolonies van de ingekorven vleermuis bevinden. De afname in Brabant heeft uiteraard te maken met de afname in het aantal bezochte zolders.

In Groningen was men dit jaar al bezig om zolders te bezoeken. Ook in Zuid-Holland en Utrecht is hard gewerkt aan het opzetten van een vrijwilligersnetwerk. In Flevoland zijn maar weinig zolders geschikt voor vleermuizen. Dat maakt het moeilijk om er tellingen van de grond te krijgen.

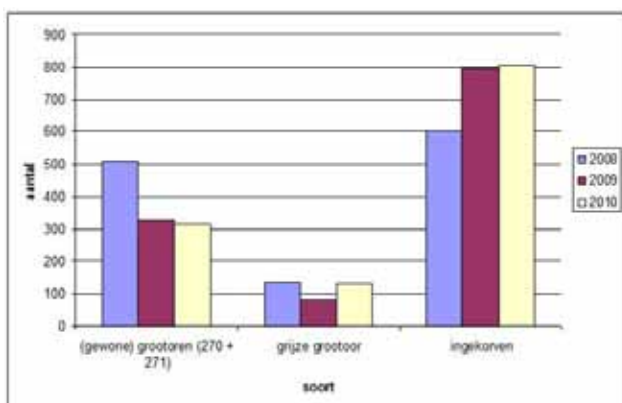
Aantal vleermuizen per soort

Het aantal getelde grijze grootoren bedraagt ruim 130 exemplaren ([figuur 15](#)). In 2009 werden een aantal voor deze soort belangrijke zolders niet bezocht, waardoor het aantal lager uitkwam. De getelde aantallen ingekorven vleer-

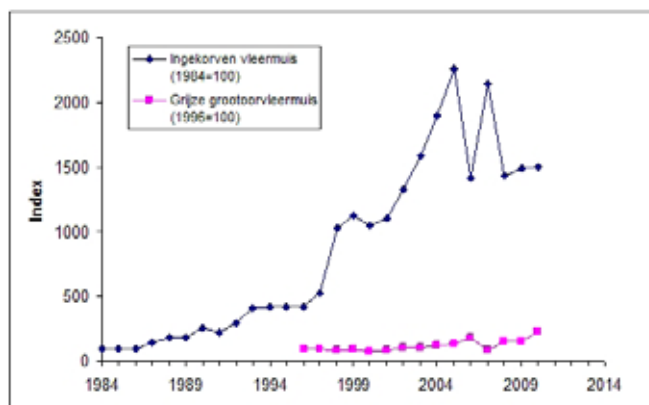
muizen zijn in de periode 2008-2010 toegenomen tot circa 800 exemplaren. Inmiddels worden 3 kraamkolonies geteld; 2 (middel) grote en 1 kleine. Daarnaast zijn er enkele objecten waarin solitaire dieren worden aangetroffen.

Trendanalyses worden voornamelijk door het CBS alleen voor de beide grootoren en de ingekorven vleermuis uitgevoerd. De indexen voor de twee soorten waarvan de zoldertellingen geschikt zijn om de aantallen te monitoren laten zien dat beide toenemen (**figuur 16**). De ingekorven vleermuis vertoont een sterk positieve trend, de grijze grootoor vertoont een matig positieve trend. De zomertrend van de ingekorven vleermuis komt goed overeen met de trend in getelde overwinterende ingekorven vleermuizen. De grijze grootoor wordt als overwinteraar maar weinig aangetroffen, waardoor geen trend in de winter bekend is.

De ingekorven vleermuis vertoont een trendbreuk in 2008. In dat jaar is de telling van het grootste object overgegaan naar andere waarnemers. Mogelijk is hier sprake van een waarnemereffect. Maar opvallend is wel dat ook in 2006 sprake is van een (vergelijkbaar) lager aantal getelde exemplaren in de belangrijkste kolonie. Mogelijk spelen ook verhuizingen van een deel van de kolonie naar een onbekende zolder mee in de geconstateerde trendbreuk.

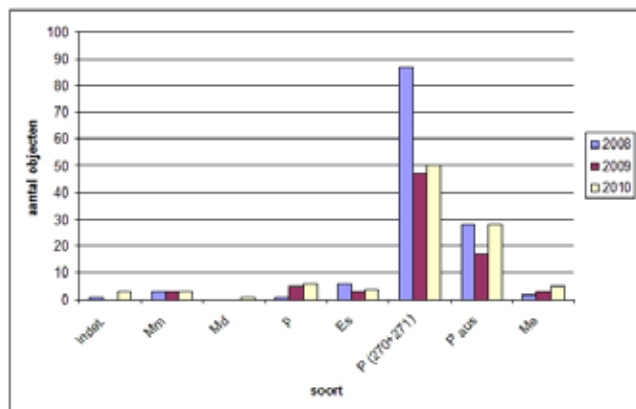

Figuur 15. Het aantal grootoren en ingekorven vleermuizen in de periode 2008-2010.

Figuur 16. De indexen van ingekorven vleermuis en grijze grootoorvleermuis.

Figuur 17 tonen de aantallen getelde doelsoorten, plus gewone grootoor in 2008, 2009 en 2010. De afname in getelde aantallen bij de grootoren hangt waarschijnlijk samen met de afname in het aantal zolders dat bezocht is in Noord-Brabant. Verder valt het op dat het aantal getelde baardvleermuizen in 2009 relatief hoog is, terwijl het aantal getelde objecten waar deze soort wordt aangetroffen gelijk is gebleven. De piek is echter terug te voeren op een zolder in Limburg die in de periode 2008-2010 alleen in 2009 is geteld. De watervleermuizen zijn aangetroffen op een zolder in Drenthe. In 2009 werden op die zolder alleen uitwerpselen aangetroffen.

Figuur 17. Verdeling van het aantal zolders waarop de verschillende soorten zijn aangetroffen in de periode 2008-2010 (indet= ongedetermineerd; Mm=baardvleermuizen; Md= watervleermuis; p=dwergvleermuizen; Es=laatvlieger; P=gewone grootoor en grootoor spec.; P aus=grijze grootoor; Me=ingekorven vleermuis).

Gewone grootoorvleermuis.
Foto: Wesley overman

Provinciaal coördinatoren en Tellers gezocht

Voor een aantal provincies zijn we nog op zoek naar een provinciaal coördinator; Groningen, Flevoland en Limburg. Mocht je interesse hebben om die taak op je te nemen, neem dan contact op met de Zoogdiervereniging.

Er zijn nog veel zolders waarvan niet bekend is of er vleermuizen verblijven. Heb jij tijd en zin om deel te nemen en zo het meetnet uit te breiden? Meldt je dan aan via de website; <http://www.zoogdiervereniging.nl/node/444>, of bel naar de Zoogdiervereniging; 024-7410500.

Vilmar Dijkstra, Jasja Dekker (ZV) & Tom van der Meij (CBS)

Laatste jaar voor Zoogdieratlas.nl

2011 is het laatste jaar voor Zoogdieratlas.nl. Sinds december 2008 is er in iedere provincie in Nederland een digitaal zoogdieratlasproject gaande. Op de website Zoogdieratlas.nl wordt per provincie de verspreiding van zoogdieren in kaart gebracht in een digitale atlas op internet.

Hiervoor zijn verschillende partijen benaderd om mee samen te werken, zoals provinciale Landschappen, de provinciale organisaties Landschapsbeheer, de zoogdier- en vleermuiswerkgroepen, Provincie's en enkele andere organisaties. In iedere provincie is een coördinator aanwezig als aanspreekpunt. Elk provinciaal atlasproject duurt twee jaar. Omdat het startmoment per provincie verschillend is heeft het landelijke project een totale looptijd van drie jaar (2008-2011). Op Zoogdieratlas.nl heeft iedere provincie zijn eigen pagina en zijn er onder andere activiteiten, verspreidingskaarten en nieuwsbrieven te vinden.

Niet iedere provincie is dus al even ver. In een aantal provincies is het atlasproject inmiddels afgerond (Drenthe, Overijssel, Zeeland en Noord-Brabant) en anderen hebben nog tot eind 2011 (Groningen en Gelderland).

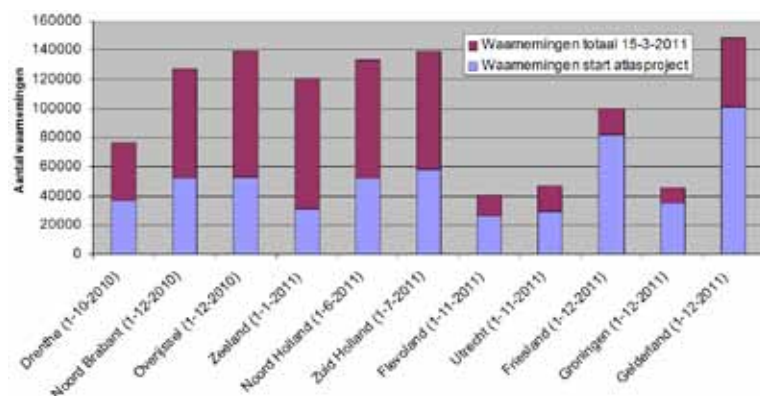
Gelukkig is het voor alle provincies nog steeds mogelijk waarnemingen door te geven via internet en op die manier het verspreidingsbeeld van de soorten steeds vollediger te maken.

Resultaten

Het afgelopen jaar zijn er veel waarnemingen verzameld. Door vrijwilligers die zelf hun waarnemingen invoeren op Telmee.nl en Waarneming.nl maar ook via publieksacties. Er waren diverse oproepen voor molshopen, (paas)hazen, kattenprooien en egels. Door de coördinatoren, vrijwilligers en stagiaires zijn archieven van bijvoorbeeld de provincie uitgeplozen, waarnemingen uit oude opschrijfboekjes alsnog ingevoerd etc. Ook is er bij de Zoogdierverseniging een inhaalslag geweest om data in te voeren.

Daarnaast zijn er diverse cursussen en activiteiten rondom zoogdieren georganiseerd die ook weer nieuwe waarnemingen hebben opgeleverd. De gegevens van alle atlasprojecten komen samen in Telmee en zijn op die manier ook zichtbaar op www.zoogdieratlas.nl.

Sinds de start van het atlas project zijn er 561.762 nieuwe zoogdierwaarnemingen verdeeld over 11 provincies (Limburg valt buiten het Zoogdieratlas.nl project) aan de databank toegevoegd. In figuur 19 staat een overzicht van het aantal waarnemingen tot nu toe in iedere provincie verzameld. Tussen haakjes staat de einddatum van de atlasprojecten. Op www.zoogdieratlas.nl zijn de actuele verspreidingskaarten per provincie te bekijken.

Figuur 18: Aantal waarnemingen per provincie.

Braakballen pluizen. Foto: Luc Smit.

Hoe kan ik meedoen aan Zoogdieratlas.nl?

Meedoen aan Zoogdieratlas.nl kan door het invoeren van waarnemingen op Telmee.nl en Waarneming.nl of via de speciale invoermodules in het kader van publieksacties op www.zoogdieratlas.nl.

Op Zoogdieratlas.nl zijn waarnemingen alleen op kilometerhok niveau zichtbaar. Er zijn dus geen details van een waarneming te zien, zoals de exacte locatie, waarnemer en type waarneming. Voor alle provincies kunnen nog waarnemingen worden doorgegeven.

Vooruitblik activiteiten 2011

Met het veldseizoen voor de deur worden er in alle provincies weer diverse activiteiten gepland. Kijk in de agenda op www.zoogdieratlas.nl voor de actuele agenda en meer informatie.

Voor meer informatie of vragen kunt u contact opnemen met de desbetreffende provinciale coördinatoren:

Friesland: Martijn Broekman e-mail: zoogdieratlasfriesland@gmail.com

Groningen: Dick Bekker e-mail: dick.bekker@zoogdierverseniging.nl

Gelderland: Neeltje Huizenga e-mail: neeltje.huizenga@zoogdierverseniging.nl

Flevoland: Ria Heemskerk e-mail: heemskerk@landschapsbeheer.net

Utrecht: Dennis Wansink e-mail: dennis.wansink@zoogdierverseniging.nl

Noord-Holland: Dorien Hoogeboom e-mail: d.hoogeboom@landchapnoordholland.nl

Zuid-Holland: Kees Mostert e-mail: kmos@xs4all.nl

Neeltje Huizenga – coördinator Zoogdieratlas.nl

Wanted: hulp bij het jaar van de vleermuizen

2011 is het jaar van de vleermuizen. Het jaar is uitgeroepen door de IUCN en EUROBATS en daar sluiten de Zoogdierverseniging en haar vleermuiswerkgroep, Vleermuiswerkgroep Nederland (VLEN) zich van harte bij aan. Het jaar van de vleermuizen in Nederland is een jaar waarin iedereen acties voor vleermuizen mag organiseren. Hoe meer er gebeurt, hoe meer de vleermuizen in de belangstelling staan, hoe beter het is.

Een van de projecten die de Zoogdierverseniging en de VLEN gaan doen is de SUNRISE SURVEY. In de maand juni gaan we, naar Engels voorbeeld, een sunrise survey houden, onder het moto: 'zet juni op zijn kop, sta om 5 uur op'. We nodigen het algemene publiek uit om in juni 2011 een keer vroeg op te staan en in de periode tussen een half uur voor zonsopkomst en een half uur na zonsopkomst in de eigen straat of eigen wijk naar zwermende (dwerg)vleermuizen te gaan zoeken. Met aandacht in de media, met tekst en uitleg op de website (www.jaarvan-devleermuizen.nl) en met filmpjes op You Tube, willen we de mensen verleiden om vroeg op te staan en voor ons te kijken waar gezwerm wordt. Dat zijn belangrijke gegevens voor de bescherming van vleermuizen en een prachtige ervaring voor de deelnemer. Via de media kunnen we dan het algemene publiek informeren over het belang van verblijfplaatsen en de gevaren vanuit na-isolatie, sloop en renovatie en het belang van goed onderzoek en van goede mitigatie en compensatie.

We vragen deelnemers gegevens te melden via een invulformulier. De gegevens of meldingen zullen op een steeds vernieuwende kaart weergegeven worden.

- Ben je geïnteresseerd om eens 's ochtends vroeg in je straat te gaan zoeken naar zwermende vleermuizen? Kijk dan op de website www.jaarvande-vleermuizen.nl voor meer informatie.

- Aan mensen die al vleermuiservaring hebben vragen we of je bereid bent om in de maand juni binnen je provincie zo veel mogelijk via de sunrise survey gemelde zwermlocaties te checken. Ben je geïnteresseerd? Meld je dan bij je provinciale coördinator.

Daarnaast willen we van DE EUROPESE NACHT VAN DE VLEERMUIS dit jaar een XL versie maken. Via de VLEN en met hulp van de provinciaal coördinatoren en vrijwilligers wordt er al elk jaar een indrukwekkend aantal excursies en evenementen georganiseerd tijdens de Europese nacht van. Op 26 en 27 augustus 2011 willen we voor een keer nog groter uitpakken. Zou 150 a 200 excursies mogelijk zijn? Dat kan natuurlijk alleen met hulp van veel excursieleiders. Wij zullen de aandacht via de media organiseren. De VLEN is degenen die altijd al meedoen alweer aan het benaderen. Wil jij dit jaar ook een excursie leiden, meld je dan bij de provinciale coördinator. Instructies over hoe het aan te pakken volgen later.

Herman Limpens (ZV) & Anne-Jifke Haarsma (VLEN)

Vale vleermuis.
Foto: Wesley Overman.

Colofon. Ieder half jaar rapporteert de Zoogdierverseniging over verrichte activiteiten, actuele zoogdiergerelateerde ontwikkelingen en de voortgang van de monitorings (NEM)- en verspreidingsonderzoeken (VONZ) in "De Telganger". Het monitorings- en verspreidingsonderzoek aan Nederlandse zoogdieren is mede mogelijk gemaakt door financiering door de Gegevensautoriteit Natuur. Partners in de monitoringsonderzoeken zijn SOVON en het Centraal Bureau voor Statistiek.

De basis van elke Telganger is de database van de Zoogdierverseniging. Deze is gevuld met gegevens die zijn verzameld door vele vrijwilligers, medewerkers van de Zoogdierverseniging, leden van werkgroepen van de Zoogdierverseniging en waarnemingen die zijn binnengekomen via de websites <http://waarneming.nl> en <http://www.telmee.nl>. Alle waarnemingen worden door de Zoogdierverseniging beoordeeld op juistheid, voordat deze in de database komen en uiteindelijk in de Nationale Database Flora en Fauna.

Redactie: Jasja Dekker, Johan Thissen en Wesley Overman

Eindredactie: Wesley Overman

Adres: Zoogdierverseniging, Natuurplaza (gebouw Mercator 3), Toernooiveld 1, 6525 ED Nijmegen

Telefoon: 024-7410500

Website: www.zoogdierverseniging.nl, www.telmee.nl en www.vleermuis.net